

Praktyczne metody pracy z dzieckiem niepełnosprawnym intelektualnie wspomagające integrację sensoryczną.

W życiu każdego małego dziecka szczególną rolę przypisuje się jego umiejętnościom poznawania otaczającego świata i zauważania zachodzących zmian. Wszystkie zmysły odgrywają istotną rolę: dotykowy, proprioceptywny (czucie położenia własnego ciała) i przedsionkowy, które uważa się za najbardziej podstawowe w rozwoju człowieka i najwcześniej dojrzewające.

Postrzeganie zmysłowe stanowi warunek rozumienia, rozwoju i uczenia. Podstawą prawidłowego rozwoju i funkcjonowania dziecka jest właściwe funkcjonowanie zmysłów, które są odpowiedzialne za odbieranie, rejestrowanie bodźców z wnętrza ciała jak i otaczającego świata. Odebrane wrażenia zmysłowe są przesyłane do mózgu, a tam odpowiednio porównywane z innymi doświadczeniami i przekształcane na właściwe reakcje.

Dziecko może znajdować się pod działaniem różnych czynników patogennych, które mogą powodować zmiany i zaburzenia trwałe lub głębokie. Poznawanie możliwości i potrzeb dziecka pozwala nauczycielowi na odpowiednie zaplanowanie pracy terapeutycznej, tak by wykorzystać potencjał naturalny dziecka, usprawnić i rozwinąć zaburzone czy opóźnione funkcje. U małych dzieci czerpiących wiedzę o świecie poprzez kontakt zmysłów z otoczeniem stymulacja zmysłowa powinna być podstawową formą zajęć edukacyjnych. Podczas zajęć nauczyciel dostarcza uczniowi różnego rodzaju bodźców zmysłowych zgodnie z jego potrzebami, możliwościami percepcyjnymi, wykorzystując pomoce, które wywołują pozytywną reakcję.

Rozwijanie empatii, rozumienia emocji płynących z otoczenia, umiejętność przewidywania uczuć czy reagowania na stan drugiej osoby pozwala na budowanie więzi między dzieckiem z niepełnosprawnością, a osobami pełnosprawnymi, która oparta jest na wzajemnym szacunku i akceptacji. Każde dziecko, także te o specjalnych potrzebach edukacyjnych musi mieć swoje określone miejsce w otoczeniu, swoje prawa i obowiązki. Kształtowanie rozwoju dziecka ma na celu wspomagać i ukierunkowywać jego rozwój, a także dać poczucie przyjemności, radości i bezpieczeństwa.

Poznawanie przez zmysły daje zdolność odbioru bodźców płynących z otoczenia, analizowaniu i przekształcaniu ich. To poprzez dotyk, smak, węch, słuch dziecko poznaje świat. Podczas zajęć możemy wykorzystywać następujące środki:

- a) woda- działa rozluźniająco i uspakajająco, ułatwia samorzutną aktywność, możliwość obserwowania swoich ruchów, daje poczucie bycia sprawcą

- b) materiały półpłynne- kisiel, krochmal, galaretka, żele, piana, pianki kosmetyczne- można je barwić, dodawać do nich zapachy, wkładać do nich przedmioty zachęcając ucznia do szukania i chwytania
- c) materiały sypkie- piasek, groch, kasza, ryż, siemię lniane, które łagodnie oswajają z wrażeniami dotykowymi dzieci nadwrażliwe, dają możliwość działania dzieciom mającym duże problemy manualne
- d) materiały formowalne: glina, plastelina, ciastolina, masa solna, które wymagają od dziecka użycia większej siły mięśni
- e) materiały naturalne- kasztany, szyszki, kamienie, suche owoce, nasiona - luzem lub zaszyte w woreczki
- f) tworzywa kontrastujące (np. szorstkie - gładkie, twarde - miękkie, ciepłe - zimne)
- g) przedmioty codziennego użytku

Głównym celem pracy na poziomie zmysłowym jest dostarczenie sygnałów, bodźców wpływających na pobudzenie i uaktywnienie zmysłu. Propozycje ćwiczeń, jakie możemy stosować podczas zajęć:

- poznanie własnych rąk (zaciskanie pięści, otwieranie-zamykanie dłoni, składanie dłoni na części wewnętrznej i zewnętrznej, przylegające palce do siebie lub rozsunięte, poruszanie kolejno palcami dłoni, wyczuwanie ramion, łokci, nadgarstków)
- poznawanie i wyczuwanie własnych nóg (dotykanie stopą podłóża, uderzanie stopą/ piętą/ palcami o podłóże, łączenie stóp, chodzenie na całych stopach, chodzenie na palcach, chodzenie na sztywnych nogach i na miękkich nogach, bieganie)
- wyczuwanie swojej głowy z otwartymi i zamkniętymi oczami (dotykanie czubka głowy, boku głowy, uszu, twarzy, czoła, policzków, nosa, ust, języka, brody)
- wyczuwanie dłoni, palców(uderzanie w swoje nogi i w podłogę/błat jedną ręką, obiema, palcami)
- poznawanie i wyczuwanie pleców i pośladków (leżenie na plecach, łączenie łopatek, rozkładanie łopatek, przesuwanie się na pośladkach, przesuwanie się do przodu i do tyłu w pozycji na plecach)
- poznawanie brzucha (leżenie na brzuchu, przemieszczanie się w pozycji leżącej na brzuchu: dookoła własnej osi, do przodu i tyłu)
- oglądanie własnej sylwetki w lustrze (zabawy „to jestem ja”, wskazywanie kolejnych części ciała, dotykanie, poruszanie wskazaną częścią ciała, zakrywanie, obrysowywanie flamastrem własnego odbicia)

- nazywanie części ciała (pokazywanie ich na sobie i drugiej osobie)
- poznanie doznań termicznych z uwzględnieniem temperatury wody i czasu zabaw (uderzanie dłońmi o powierzchnię wody, skrapianie drobnymi kropelkami wody, wrzucanie dowolnego przedmiotu do wody, napełnianie pojemnika wodą i jej przelewanie)
- rozpoznawanie różnych struktur powierzchniowych (chodniczek o zmiennej fakturze, dotykanie przygotowanych materiałów różnymi częściami ciała- całą dłonią, opuszkami palców, grzbietem dłoni, wyszukiwanie przedmiotów, rozpoznawanie ich, rozróżnienie i grupowanie przedmiotów o tej samej fakturze, łączenie w pary przedmiotów o przeciwstawnych cechach powierzchni- gładka- szorstka, miękka –twarda, dotykanie, ugniatanie, gniecenie, ściskanie, lepienie, rozciąganie, darcie, rozrywanie, oklejanie, formowanie)
- poznanie drugiej osoby i sposobów komunikowania się z drugim człowiekiem, przekazywania mu informacji i emocji drogą werbalną, drogą niewerbalną -ruchy ciała, gest, mimika, zapachy, smaki, dźwięki, barwy, bodźce z otoczenia, dotyk, symbole i znaki umowne, naśladownictwo i powtarzanie czynności)
- rozwijanie zmysł smaku i węchu, związane z rozpoznawaniem smaków -kojarzenie smaku z obrazkiem, przedstawiane odbieranych bodźców smakowych, wyszukiwanie obrazków, przedmiotów posiadających takie same walory smakowe, poznawanie po smaku i nazywanie przyjmowanych substancji)
- rozwijanie percepcji wzrokowej i koordynacji wzrokowo- ruchowej (manipulacyjne, rozpoznawanie przedmiotu przez dotyk, manipulowanie przedmiotami, ściskanie, otwieranie, zamykanie, nakładanie, dotykanie przedmiotów z zamkniętymi lub otwartymi oczami, zabawy dźwiękonaśladowcze, wskazywanie i rozróżnianie osób z najbliższego otoczenia, przyglądanie się przedmiotom w otoczeniu, trzymanie, przekładanie przedmiotu w rączkach, wskazywanie przedmiotu na obrazkach, układanie klocków w jednej linii, oglądanie obrazków i wypowiedanie się na ich temat, rysowanie na dużej powierzchni, łączenie kropek, pogrubianie linii, zabawy z piłką, toczenie jej)
- rozwijanie wrażliwości słuchowej (wysłuchiwanie i rozpoznawanie dźwięków naturalnych z najbliższego otoczenia, identyfikowanie ze wskazaniem, przyporządkowanie słuchanego dźwięku do obrazka, rozpoznawanie wytworzonych

dźwięków: uderzanie- łyżeczką o szklankę, pałeczką w szybę, w drewno, stukanie w meble, uderzanie piłki, uderzanie klockami o siebie, klaskanie, darcie papieru)

- wstęp do nauki mowy (przetaczanie powietrza w ustach z jednej na drugą stronę, nucenie, mruczenie melodii, cmokanie, gwizdanie, wciąganie i wydmuchiwanie powietrza, dmuchanie na wiatraczek- płomień świecy, nadmuchiwanie balonika, zdmuchiwanie lekkich przedmiotów ze stołu, naśladowanie dźwięków z otoczenia, zatrzymywanie oddechu, mówienie prostych wyrazów na jednym oddechu)
- rozwijanie sprawności ruchowej-ćwiczenia motoryki dużej (klaskanie, siadanie, wstawanie, sięganie po przedmioty, podnoszenie przedmiotów i kładzenie ich w wyznaczone miejsce, przechodzenie przez tunel), ćwiczenia małej motoryki (chwytywanie całą dłonią przedmiotów, chwytywanie małych przedmiotów palcami i manipulowanie nimi, otwieranie i zamykanie pudełek, wkładanie i wyjmowanie przedmiotów z pudełka, gniecie, lepienie, wyciskanie, malowanie ręką dużych powierzchni, darcie papieru)
- wspomaganie rozwoju poziomu poznawczego (naśladowanie czynności wykonywanych przez inne osoby, wyszukiwanie przedmiotów wskazanych przez nauczyciela w najbliższym otoczeniu, figury geometryczne do wzoru na obrazku (koło/kwadrat), nakładanie takich samych obrazków na siebie, wznoszenie dowolnych budowli z klocków lub wg. wzoru, dopasowywanie do siebie klocków, układanie historyjek, porównywanie ze sobą przedmiotów, dostrzeganie podobieństw lub różnic (kolor, kształt, położenie), porządkowanie i grupowanie wg. jednej cechy ze względu na przeznaczenie, przynależność, składanie pociętych obrazków, liczenie rąk, palców, palców u stóp, rysowanie i malowanie linii poziomych i pionowych rysowanie według wzoru lub po liniach prostych, falowanych, ukośnych, wypełnianie dużych wzorów kolorem, malowanie palcem, kolorowanie kredą, wyklejanie, wałkowanie i formowanie dowolnych kształtów)
- ćwiczenia wspomagające rozwój poziomu poznawczego-pamięci słuchowej i koordynacji słuchowo – ruchowej (rozróżnianie dźwięków, odgłosów dochodzących z otoczenia, rozpoznawanie wytwarzanych dźwięków, uderzanie w różne przedmioty, rozpoznawanie głosu i źródła dźwięków, naśladowanie dźwięków zwierząt i dobieranie do obrazka, szum suszarki, dźwięk telefonu, zamykanie drzwi, różnicowanie dźwięków ze względu na jego natężenie cicho- głośno, szybko-wolno)

- ćwiczenia wspomagające rozwój poziomu poznawczego- rozwoju mowy i myślenia (czyszczenie noska, oddychanie przez nos, zabawy dźwiękonaśladowcze i mimiczne, naśladowanie odgłosów, oglądanie książek z obrazkami tematycznymi, samodzielne nazywanie cech, przedmiotów, kolorów, czynności, prowokowanie do zadawania pytań, zabawy i ćwiczenia doskonalące wypowiedź pod względem gramatycznym)
- ćwiczenia wspomagające rozwój poziomu poznawczego (prostowanie pleców, leżenie na plecach, opieranie się plecami o ścianę, chodzenie i tupanie, chodzenie na paluszkach, chodzenie bosy po różnych powierzchniach, swobodne bieganie, bieganie po wyznaczonej ścieżce, skakanie obunóż, stanie na jednej nodze, przechodzenie pod przeszkodą, toczenie i turlanie, podrzucanie piłeczki, klaskanie, kreślenie dowolnych kształtów w powietrzu, dotykanie do siebie dłoni, zaciskanie, otwieranie, gniecie gąbki, ugniatanie papieru, przeciąganie sznurka, wkładanie i wyjmowanie przedmiotów dużych i małych, nawlekanie na patyk, zabawy z gliną, darcie gazet, składanie papieru, stukanie o blat, ruchy rozcierania, pogrubianie linii i konturów, zamalowywanie powierzchni, obrysowanie przedmiotu, pokazywanie i nazywanie poszczególnych części ciała, kładzenie rąk, dotykanie, rysowanie postaci człowieka, unoszenie i kładzenie przedmiotu zgodnie z poleceniem, wykonywanie poleceń: stań za mną/ przede mną, obróć się, idź do przodu/tyłu, rób, postaw klocki na stole, budowanie konstrukcyjne z klocków, ćwiczenia łączące ruchy dziecka z obrazem wzrokowym)

Podczas zajęć integracji sensorycznej zachodzi stymulacja ośrodkowego układu nerwowego, więc ćwiczenia powinny być odpowiednio dobrane do możliwości i stanu zdrowia dziecka. Możemy wykorzystywać dostępne materiały i środki do prowadzenia zajęć, zależnie od potrzeb dziecka.

Zajęcia sensoryczne to skuteczny i efektywny sposób, który pozwala zmniejszyć dysfunkcje w procesie rozwoju dziecka (problemy z nauką, trudności w aktywności fizycznej, nieprawidłowa koordynacja wzrokowo-ruchowa, brak lub negatywna reakcja na zapachy).

Bibliografia

1. Bogdanowicz M., Metoda Veroniki Sherbone w terapii i wspomaganie rozwoju dziecka, WSiP, Warszawa 1992
2. Borkowska M., Wagh K., Integracja sensoryczna na co dzień”, PZWL, Warszawa 2015

3. Cytowska B., Winczura B., „Wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju małego dziecka, Impuls, Kraków 2006
4. Franczyk A, Krajewska K., Zabawy i ćwiczenia na cały rok, Impuls, Kraków 2003
5. Kuleczka-Raszewska M.i D. Markowska, „Uczę się poprzez ruch”. Wydawnictwo Harmonia ,Gdańsk 2012
6. Krasnowitz C.S., „Nie-zgrane dziecko”, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2012
7. Odowska-Szlachcic B., Znaczenie procesów SI w rozwoju i kształtowaniu mowy, Biuletyn PSTIS, wrzesień 2007

Opracowała: Anna Kowalczyk